

§§ 17 - 27

«Η πρόταση του Ισοκράτη»:

Πρέπει να γίνει ειρήνη που εξασφαλίζει την πλήρη ανεξαρτησία όλων των ελληνικών πόλεων»

1. Ερμηνευτικές ερωτήσεις ανοικτού τύπου

1.1. Ερωτήσεις ελεύθερης ανάπτυξης

1. Ποιοι²¹, κατά τον Ισοκράτη, είναι παράφρονες και απερίσκεπτοι σε θέματα εξωτερικής πολιτικής; Να εξηγήσετε τις αιτιάσεις του ρήτορα.
2. Να εξηγήσετε γιατί ο ρήτορας δίνει τόση έμφαση στη συμφωνία ειρήνης μεταξύ των ελληνικών πόλεων.
3. Να επιλέξετε ένα από τα πλεονεκτήματα της ειρήνης για την πατρίδα κατά την άποψη του Ισοκράτη (§§ 19-20) και να αιτιολογήσετε γιατί αποτελεί πλεονέκτημα για την εποχή.
4. Να εξετάσετε τα πλεονεκτήματα της ειρήνης για τους Αθηναίους, που αναπτύσσει ο Ισοκράτης και να επισημάνετε εκείνα που θα μπορούσαν να έχουν σημασία για την εξωτερική πολιτική ενός σύγχρονου κράτους.
5. Να συγκρίνετε το χωρία: α) *τάξεων άπαλλαγέντες καὶ κακῶν φοινικίδων*, Αριστοφ. *Ειρήνη*, στ. 302-303 και β) *άπαλλαγέντες πολέμων καὶ κινδύνων καὶ ταραχῆς* Ισοκρ. *Περὶ Ειρήνης* § 20) και να

²¹ Η Αθήνα περί το 378/7 αλλάζει τους θεσμούς της και τους προσαρμόζει στην καινούργια συμμαχία που ξεκινά. Η βουλή γίνεται σύνδεσμος μεταξύ της αθηναϊκής εκκλησίας και του συνόλου των άλλων πόλεων. Η πρόοδος όμως στην κατανομή της πολιτικής εργασίας (άσκηση πολλών τυπικών υπηρεσιών με πολλά πρόσωπα, αντιπροσώπους επικεφαλής σωμάτων, αλλαγή σύνθεσης γραμματείας της βουλής και της εκκλησίας του δήμου) περιόρισε τους στρατηγούς σε αυστηρά στρατιωτικές αρμοδιότητες. Η πολιτική γίνεται ένα επάγγελμα, που περιλαμβάνει πολλές απασχολήσεις. Οι ρήτορες είναι οι επίλεκτοί της. Είναι σχεδόν όλοι έξυπνοι, αρκετά ασκημένοι στη χρήση του λόγου, όχι απαραίτητως του ορθού και διεκδικούν με μανία την εξουσία. Ο Εύβουλος έγινε υπουργός των οικονομικών, εφήρμοσε πολιτική ειρήνης και ενίσχυσε το ναυτικό των Αθηναίων ο Καλλίστρατος ο Αφιδναίος και ο Δημοσθένης «υπουργοί» εξωτερικών. Πέραν όμως αυτών υπάρχουν και οι ρήτορες οι «κύριοι των παραχών και φωνασκιών», που καλλιεργούν τα πάθη του λαού και ικανοποιούν τις επιθυμίες τους διεγείροντας επιθυμίες άλλων. Βλ. αναλυτικά στο σύγγραμμα του G. Glotz, *Η Ελληνική «πόλις»*, εκδ. Μ.Ι.Ε.Τ, Αθήνα 1989, Κεφ. 3, «Φθορά των δημοκρατικών θεσμών» σσ. 336-359.

παρουσιάσετε τη θέση που διατυπώνεται διερμηνεύοντας τη συναισθηματική κατάσταση του ανθρώπου που ομιλεί.

6. Ποιες πρέπει κατά τον ρήτορα να είναι οι σχέσεις των εταίρων μιας πολεμικής συμμαχίας;
7. Ο Ισοκράτης χρησιμοποιεί την τεχνική να διατυπώνει ερωτήσεις και να απαντά στη συνέχεια ο ίδιος (§ 19). Τι κατά τη γνώμη σας επιτυγχάνει με την τεχνική αυτή;
8. Ποιες συμβουλές δίνει ο Ισοκράτης στον τομέα της εξωτερικής πολιτικής της Αθήνας; (§§ 22-23).
9. Ο Ισοκράτης υποστηρίζει ότι «*κάνεις από τους ρήτορες δεν τόλμησε μέχρι τώρα να ομιλήσει ενώπιόν σας γι' αυτά*». Ποια θέση υιοθετεί απέναντι στους ρήτορες; Τι φανερώνει αυτό για την προσωπικότητά του;
10. Ποια χαρακτηριστικά²² κατά τον Ισοκράτη πρέπει να έχει ως προσωπικότητα, όποιος απευθύνεται προς τους πολίτες σε δημόσια ομιλία του για ζητήματα σοβαρά;
11. Να επισημάνετε όλα τα ιστορικά στοιχεία που περιλαμβάνει σ' αυτό το απόσπασμα του λόγου του ο Ισοκράτης και να αιτιολογήσετε την αναφορά του σ' αυτά.
12. Ποιος ήταν ο ρόλος των πρέσβων κατά τον 4ο αι. π.Χ και ποιος είναι στην εποχή μας;
13. Ποιες διαστάσεις δίνει ο Ισοκράτης στα ιστορικά στοιχεία που επικαλείται; Τα αξιοποιεί κοινωνιολογικά, διπλωματικά, τα απαριθμεί μόνο ως ιστορικές μνήμες, τα περιγράφει ως παραδείγματα; Να απαντήσετε αιτιολογημένα.

²² Οι ρήτορες, εδώ, είναι κοινοί ομιλητές που παραπλανούν το πλήθος και διαφέρουν από τον «σοβαρό» ρήτορα Ισοκράτη. Οι Αθηναίοι ελέγχονται ήδη από την αρχή του λόγου (*Περὶ Εἰρήνης*) με την έκφραση «*καὶ γὰρ πεποιήκατε τοὺς ῥήτορας μελετᾶν καὶ φιλοσοφεῖν οὐ τὰ μέλλοντα τῇ πόλει συνοίσειν, ἀλλ' ὅπως ἀρέσκοντες ὑμῖν λόγους ἐροῦσιν*» (5) κι επομένως «*περὶ ὧν οὐδεὶς πώποτε τῶν ῥητόρων εἶπεν ἐν ὑμῖν ἐτόλμησεν*» (26).

14. Να παρουσιάσετε και να εξηγήσετε τον τρόπο με τον οποίο περιγράφει ο Ισοκράτης τις δυσκολίες να πείσει το πλήθος για την ευεργετική δράση της αρετής στις πολιτείες.
15. Ο Ισοκράτης διατυπώνει σοβαρότατες απόψεις για τον ενεργό πολίτη και υπεύθυνο πολιτικό (§ 27) σε τρίτο πρόσωπο. Γιατί δεν χρησιμοποιεί πρώτο πρόσωπο, όπως σε προηγούμενα σημεία του λόγου του;

1.2. Συνδυασμός ερωτήσεων ελεύθερης ανάπτυξης και σύντομης απάντησης

1. Ποια πλεονεκτήματα δημιουργεί η ειρήνη στην Αθηναϊκή κοινωνία, αν επιτευχθεί;
2. Να προσδιορίσετε με συντομία το σκοπό εξ αιτίας του οποίου συνέθεσε τον λόγο του ο Ισοκράτης.
3. Πότε είναι ευτυχείς οι πολίτες ενός κράτους κατά την άποψη²³ του Ισοκράτη;
4. Ποιες είναι κατά την άποψη του ρήτορα οι δυσάρεστες συνέπειες του πολέμου για την πόλη των Αθηναίων;
5. Ποιοι είναι οι όροι των συνθηκών²⁴ στους οποίους αναφέρεται (υπαινίσσεται) ο Ισοκράτης;
6. Γιατί η αποδοχή των όρων των συνθηκών, όπως η *Άνταλκίδειος Ειρήνη* θα ευνοήσουν την ευημερία της πόλης της Αθήνας κατά τον ρήτορα;
7. Πώς κατά την πρόταση του Ισοκράτη θα αυξηθούν τα έσοδα²⁵ της Αθήνας, αν παραιτηθούν οι Αθηναίοι από τις ηγεμονικές επιδιώξεις τους; (§ 21)
8. Πώς πρέπει να ομιλεί εκείνος που ενδιαφέρεται για το εθνικό συμφέρον κατά την άποψη του Ισοκράτη²⁶; (§ 27)
9. Να συγκρίνετε τις θέσεις του Ισοκράτη για την ευθύνη κάθε ομιλητή στην εκκλησία του δήμου με τις απόψεις του *Πλάτωνα* στο χωρίο²⁷ που

²³ Βλ. παράλληλο κείμενο αριθ. 5.

²⁴ Αριθμός συνθηκών ειρήνης, γνωστές ως «*Βασιλέως ειρήνη*» των ετών 387, 374, 370.

²⁵ Οι πρόσδοδοι ήσαν έσοδα των Αθηναίων κυρίως από τα τελωνεία. Οι μέτοικοι και οι ξένοι πλήρωναν ιδιαίτερος φόρους (ξενικά τέλη - μετοίκιον).

²⁶ Βλ. κείμενο από τη βιβλιογραφία αριθ. 2.

ακολουθεί: «Υπάρχουν δύο είδη ρητορείας: το ένα είναι η κολακεία και η αισχρή δημαγωγία, το άλλο είναι καλό, επειδή ετοιμάζει τις ψυχές των πολιτών να γίνονται όσο μπορεί καλύτερες, και αγωνίζεται λέγοντας τα πιο ωφέλιμα, είτε ευχάριστα είτε δυσάρεστα είναι στους ακροατές.

10. Να διαβάσετε το χωρίο του Πλούταρχου για τον Σόλωνα²⁸: «Συμβούλευε στους πολίτες όχι τα ευχάριστα, αλλά τα άριστα» και να επισημάνετε τα σημεία του κειμένου, όπου ο Ισοκράτης συμπεριφέρεται αναλόγως.
11. Σε ποιο σημείο της ενότητας (§§ 17-27) θα μπορούσατε να αντιστοιχίσετε το ακόλουθο απόσπασμα του Πυθαγόρα²⁹, ως κεντρική ιδέα ή ως τίτλο; «Τα λάθη σου μην προσπαθείς να τα σκεπάσεις με λόγια, αλλά γιάτρευέ τα με έλεγχο [των πράξεών σου]».
12. Τι ήταν η τριηραρχία και γιατί θεσπίστηκε από την Αθηναϊκή πολιτεία;
13. Ποιοι ήσαν οι μέτοικοι και ποιος ήταν ο κοινωνικός τους ρόλος στην πόλη των Αθηναίων;
14. Ποιες πληροφορίες μας δίνει το απόσπασμα για τις οικονομικές δραστηριότητες των Αθηναίων πολιτών τον 5ο και κυρίως τον 4ο αι. π.Χ.;
15. Γιατί ο Ισοκράτης επικαλείται τα ονόματα του Αθηνόδωρου και του Καλλιστράτου; Τους επαινεί ή τους μέμφεται; Σε τι τον εξυπηρετεί το παράδειγμα της ζωής τους;

²⁷ Βλ. Πλάτωνος, *Γοργίας*, 503A, μετάφραση Ι. Συκουτρής, Ακαδημία Αθηνών 1934: «Καὶ τοῦτο ἐστὶ διπλοῦν, τὸ μὲν ἕτερόν ποῦ τοῦτου κολακεία ἂν εἴη καὶ αἰσχροῦ δημηγορία, τὸ δ' ἕτερον καλόν, τὸ παρασκευάζειν ὅπως ὡς βέλτισται ἔσονται τῶν πολιτῶν αἰ ψυχαὶ, καὶ διαμάχεσθαι λέγοντα τὰ βέλτιστα, εἴτε ἡδίω εἴτε ἀηδέστερα ἔσται τοῖς ἀκούουσιν».

²⁸ Βλ. Πλούταρχος, *Σόλων*, Diels, H.- Kranz, W.: *Die Fragmente der Vorsokratiker*, 1903, 1961 (3 τόμοι), β', 12: «Συμβούλευε μὴ τὰ ἡδίστα, ἀλλὰ τὰ βέλτιστα τοῖς πολίταις»

²⁹ Βλ. *Πυθαγόρας* στο Ι. Στοβαίου: *Ανθολόγιον*, εκδ. Γεωργιάδη, Βιβλιοθήκη των Ελλήνων (14 τόμοι), Α Π', 34: «Τὰ ἁμαρτήματά σου πειρῶ μὴ λόγοις καλύπτειν, ἀλλὰ θεραπεύειν ἐλέγχους.»

Αθήνα, βόρειο τμήμα Αρχαίας Αγοράς. Γυμνάσιο

2. Σημασιολογικές - λεξιλογικές ασκήσεις

1. Να συμπληρώσετε τα κενά με τον ρηματικό τύπο που θα επιλέξετε από τις λέξεις σε παρένθεση στο τέλος της άσκησης. Ο ρηματικός αυτός τύπος αντιστοιχεί στις υπογραμμισμένες λέξεις της νέας ελληνικής και υπάρχει μέσα στο βιβλίο σας.

α) Εκείνος που επιχειρεί να ομιλεί έξω από τα συνηθισμένα³⁰

β) και επιθυμεί να μεταβάλει τη γνώμη σας.....

γ) να επιληφθεί πολλών ζητημάτων.....

δ) και να ομιλήσει δια μακρών.....

ε) και άλλα μεν να σας υπενθυμίσει.....

στ) άλλα δε να σας κατηγορήσει.....

ζ) άλλα να επαινέσει.....

η) και περί άλλων να σας συμβουλεύσει.....

θ) γιατί με όλα αυτά δύσκολα θα μπορέσει κανείς να σας κάμει να σκεφθείτε καλύτερα.....

(*ἄψασθαι, ποιήσασθαι τούς λόγους, κατηγορησαι, ἐπαινέσαι, συμβουλεῦσαι, προαγαγεῖν φρονήσαι, βουλόμενον μεταστήσαι, ἀναμνησαι, ἐπιχειροῦντα δημηγορεῖν*).

I		II	
ΤΟΝΗ	Υ	ΑΜΙΟΝΗΟ	ΕΟΔΜΟΕ
ΤΡΙΑΚΟ		ΑΙΟΙΣΜΝΑ	
ΡΧΟΝΤΟΣ			
ΟΜΙΤΑΙ:ΗΡ	HAB	ΓΑΙ:ΧΗΗΡΔΔΡΜΑ...Σ	
ΜΔΙΟΙ:ΡΗΗΔΔΔ.ΟΛΥΝΟ	:SKA	ΠΗΥΔ.ΛΕΣ	
ΜΑΙΟΙΕΜΙ	ΡΛΑΙΟ	SE	ΚΙΑ.ΟΕΣ
ΚΑΡΟΙ:ΗΔΔΡΗΡ	ΡΙΤΑΙ:Η	Η	Α.ΤΑΚΕΑΣ
ΓΣΣΙΟΙ:Η	ΣΕΡΜΥ	ΚΡΗΗΡΔΔΡΗ	ΣΑ.ΟΙΣ
ΜΕΛΩΡΕΙΑ:ΔΔΔΗΗ/ΜΕΚΥΡΕΡ	ΙΟΙ:ΥΣ		Λ.ΛΙΡΕΙΔΤ
ΛΑΜΠΟΝΕΙΑ:ΙΔΗΗ/ΣΤΟΙΟΙ:Ρ	Ι		ΣΕΡ.ΣΙΟΙΗΥΡΟ
III ΗΛΙΚΑΡ	ΧΑΣΤΑΙ:ΗΗ	ΔΗΙ	ΤΕΙ.ΔΕΙ:ΔΗΗ
ΡΗΗ ΜΑΣΣΕ:ΗΡΔΗΗ/III	ΣΙΛΛΙΟΙ:ΗΗ	ΗΗ	ΑΥΛΙΑΤΑΙΚΑΡΕΣΡΗ
ΗΗΗ ΣΤΡΕΦΣΑΙΟΙ:Η	ΟΑΣΙΟΙ:ΗΗ		ΙΑΤΑΙ:Η
Η ΛΑΙΕΦΣΙΟΙ:ΗΡ	ΜΥΣΟΙ:ΔΔΔΗ/		ΠΑΡΙΑΛΩΙΗ
ΡΗΗΗ ΚΥΡΒΙΣΣΟΣ:ΔΔΔΗΗ/ΠΙΚΡΕΣΣΥΛ			ΑΣΚΥ:ΕΙΩ
ΔΙ ΔΙΑΥΜΟΤΕΙ	ΚΕΔΡΙΕΤΑ		..ΡΡΟΡΩΤΙΔΙ:ΡΗΗ
ΔΗΗ:ΔΔΡΧΙΤΑΙ:ΔΡΗ/III	ΚΕΡΑΜΙΟΙ:		..ΙΛΙΜΕΤΑΙ:ΧΧΧ
ΑΙΟΡΟ	ΒΟΥΟΙΕΣ:		ΑΙΕΣΙΟΙ
ΓΗΗΗ	ΚΥΛΛΑΜΑΙ		ΧΣΙΕΡΟ.ΗΗΗ
	ΑΙ		ΛΕΣΙΟΙ
			ΓΙΧΙΟΣΣ

Αρχή καταλόγου με τα ποσά που κατέθεταν στον θησαυρό της Αθηνάς οι σύμμαχοι των Αθηναίων

³⁰ Ο ρήτορας συνήθως αναφέρεται στο θέμα της έκτασης του λόγου όταν βλέπει ότι το πλήθος κουράζεται (ή και δυσανασχετεί). Μετά επιστρέφει στο θέμα του. Και «ὀμιλεῖ διὰ μακρῶν».